

G'ARB OPERASINING XITUYGA KIRIB KELISHI, TARQALISHI VA MILLIYLASHUV JARAYONI

Awuti Nuerguli

Annotatsiya: G'arb operasi Yevropa musiqa madaniyatining muhim san'at shakllaridan biri bo'lib, XVI asr oxiri - XVII asr boshlarida Italiyada shakllangan va keyinchalik musiqa, drama, adabiyot, sahna ijrosi hamda raqsni birlashtirgan murakkab san'at turi sifatida rivojlangan. G'arb operasining Xitoyga kirib kelishi tarixini Qing sulolasining Qianlong imperatori davrigacha olib borish mumkin. XVIII asrning 70-yillarida Yevropa opera asarlari Qing saroyida ijro etila boshlagan. Jumladan, italiyalik kompozitor Nikkolo Pikkinni (Niccolò Piccinni)ning "La Cecchina" ("Yaxshi qiz", "La buona figliuola") operasi Xitoy saroyida ijro etilgan ilk G'arb opera asarlaridan biri sifatida tarixiy manbalarda qayd etiladi. Xitoy va G'arb o'rtasidagi madaniy almashinuvning rivojlanishi bilan G'arb musiqasi missionerlar, chet elliklar, cherkov maktablari, yangi ta'lim tizimi hamda xorijda tahsil olgan xitoylik talabalar orqali kengroq tarqala boshladi. XX asrdan boshlab xitoylik musiqachilar G'arb musiqa nazariyasi, vokal san'ati, kompozitsiya va opera ijodini tizimli ravishda o'rgandilar. Shu bilan birga, G'arb operasi shakllari Xitoyning an'anaviy teatri, xalq qo'shiqlari va milliy musiqa an'analari bilan uyg'unlashtirila boshlandi. Natijada Xitoy operasi taqlid va o'rganish bosqichidan milliylashuv va mahalliylashuv bosqichiga o'tdi hamda o'ziga xos xitoy milliy operasi shakllandi. Ushbu maqolada G'arb operasining Xitoyga kirib kelish tarixi, uning tarqalish jarayoni va Xitoy milliy operasining shakllanishiga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: G'arb operasi; Xitoy operasi; milliy opera; madaniy almashinuv; an'anaviy teatr; milliylashuv

THE INTRODUCTION, SPREAD, AND NATIONALIZATION OF WESTERN OPERA IN CHINA

Awuti Nuerguli

Abstract: Western opera is a significant art form within European musical culture; it emerged in Italy during the late 16th and early 17th centuries and subsequently evolved into a complex art form integrating music, drama, literature, stage performance, and dance. The history of Western opera's arrival in China can be traced back to the reign of the Qianlong Emperor of the Qing Dynasty. European operas began to be performed at the Qing court in the 1770s. Notably, historical records indicate that the opera "La Cecchina" (also known as "La buona figliuola" or "The Good Girl") by the

Italian composer Niccolò Piccinni was among the first Western operas performed at the Chinese court. With the development of cultural exchange between China and the West, Western music began to spread more widely through missionaries, foreigners, church schools, the modern education system, and Chinese students who had studied abroad. From the 20th century onwards, Chinese musicians systematically studied Western music theory, vocal art, composition, and opera creation. At the same time, Western operatic forms began to be integrated with traditional Chinese theater, folk songs, and national musical traditions. As a result, Chinese opera transitioned from a stage of imitation and learning to one of nationalization and localization, leading to the formation of a distinctive Chinese national opera. This article analyzes the history of Western opera's introduction to China, its dissemination process, and its impact on the development of Chinese national opera.

Keywords: Western opera; Chinese opera; national opera; cultural exchange; traditional theater; nationalization

Opera musiqa, drama, raqs, adabiyot, sahna bezagi va aktyorlik san'atini birlashtirgan murakkab sahna san'ati hisoblanadi. G'arb operasi Yevropada paydo bo'lib, bir necha asrlik rivojlanish davomida o'ziga xos badiiy tizimni shakllantirdi. Italiya, Fransiya, Germaniya, Rossiya kabi mamlakatlarda milliy xususiyatlarga ega bo'lgan turli opera an'analari yuzaga keldi.

Xitoy ham qadimiy musiqa va teatr madaniyatiga ega. Ayniqsa, Xitoy an'anaviy teatri uzoq tarixiy taraqqiyot davomida qo'shiq, nutq, aktyorlik va jangovar harakatlarni birlashtirgan o'ziga xos san'at tizimini yaratgan. Shu sababli G'arb operasi Xitoyga kirib kelganida, u musiqa va teatr an'analari mavjud bo'lmagan muhitga emas, balki qadimiy va rivojlangan san'at madaniyatiga duch keldi.

G'arb operasining Xitoyga kirib kelish tarixini o'rganish nafaqat ushbu san'at shaklining Xitoyga qanday kirib kelganini tushunish, balki zamonaviy Xitoy operasining qanday shakllanganini anglash uchun ham muhimdir. Xitoy operasi rivojlanishi dastlab G'arb san'ati bilan tanishish, uni o'rganish, keyinchalik G'arb va Xitoy an'alarini uyg'unlashtirish hamda milliyashtirish jarayonlaridan o'tdi.

G'arb operasi odatda XVI asr oxiri - XVII asr boshlarida Italiyada shakllangan deb hisoblanadi. Uyg'onish davrida Yevropadagi ayrim san'atkorlar qadimgi yunon teatrida musiqa, she'riyat va dramaning uyg'unligiga katta qiziqish bildirdilar. Shu izlanishlar natijasida dastlabki opera shakllari yuzaga keldi.

Operani oddiy qo'shiqdan ajratib turadigan asosiy jihat shundaki, opera yaxlit dramatik asardir. Qahramonlar ariyalar, retsitativlar, ansambllar, duetlar va xor orqali o'z his-tuyg'ularini ifodalaydi, xarakterlarini ochib beradi hamda voqealar rivojini ta'minlaydi.

Orkestr ham operaning muhim tarkibiy qismidir. U nafaqat xonandalarga jo'r

bo'ladi, balki voqea muhitini yaratadi, qahramonlarning ruhiy holatini ifodalaydi va dramatik ta'sirni kuchaytiradi.

Shuningdek, dekoratsiya, kostyum, yorug'lik, raqs va aktyorlik ijrosi opera san'atining ajralmas qismlaridir. Shu sababli opera turli mamlakatlarga tarqalganida, mahalliy til, musiqa va teatr an'analari bilan tabiiy ravishda aloqaga kirishgan.

Ming sulolasining oxirgi davrlarida Yevropalik missionerlar Xitoyga kelib, diniy faoliyat bilan bir qatorda G'arbning ilm-fani, madaniyati va musiqa bilimlarini ham olib kirdilar. Italiyalik iyezuit missioneri Matteo Ricci Xitoy va G'arb o'rtasidagi madaniy almashinuv tarixida muhim shaxslardan biri bo'lgan. U G'arb musiqa asboblari va musiqa bilimlarini Xitoyga tanishtirishda muhim rol o'ynagan.

Qing sulolasi davrida Xitoy va G'arb o'rtasidagi madaniy aloqalar yanada rivojlandi. Musiqa bilimiga ega bo'lgan ayrim Yevropalik missionerlar Qing saroyida xizmat qila boshladilar. Ular diniy faoliyat bilan bir qatorda saroy musiqa tadbirlarida ham ishtirok etdilar.

Shu davrda G'arb musiqa asboblari, musiqa nazariyasi va Yevropa musiqa asarlari Xitoy saroyiga kirib kela boshladi.

Qianlong imperatori davrida Yevropa operasi ham Qing saroyida paydo bo'ldi. XVIII asrning 70-yillarida italiyalik bastakor Nikkolo Pikkinni yaratgan "La Cecchina" operasi Qing saroyida ijro etilgan. Bu voqea G'arb operasining Xitoyga kirib kelish tarixidagi muhim bosqichlardan biri hisoblanadi.

Biroq bu davrda opera tarqalishi hali juda cheklangan bo'lib, asosan saroy va yuqori ijtimoiy qatlam bilan bog'liq edi. Shu sababli XVIII asrdagi saroy operasini XX asrda shakllangan zamonaviy Xitoy operasining bevosita boshlanishi sifatida baholash to'g'ri bo'lmaydi.

XIX asrga kelib Xitoy jamiyatida katta o'zgarishlar yuz berdi. Xitoy va xorijiy mamlakatlar o'rtasidagi aloqalarning kengayishi natijasida Shanxay, Tyanszin va Pekin kabi shaharlar Sharq va G'arb madaniy almashinuvining muhim markazlariga aylandi.

G'arb musiqasining tarqalish yo'llari ham o'zgardi. Dastlab G'arb musiqasi asosan saroy va missionerlar orqali tarqalgan bo'lsa, XIX asrda cherkov maktablari, xorijiy jamoalar, G'arb musiqa jamoalari va yangi maktablar uning tarqalishida muhim rol o'ynay boshladi. Fortepiano, skripka va boshqa G'arb musiqa asboblari Xitoy shaharlarida paydo bo'ldi. Besh chiziqli nota tizimi, garmoniya, shakl va boshqa G'arb musiqa nazariyalari ham xitoyliklar orasida tarqala boshladi.

Garchi bu davrda Xitoyda zamonaviy opera yaratish tizimi hali shakllanmagan bo'lsa-da, G'arb musiqasi keyingi davrdagi zamonaviy musiqa ta'limi va ijodiy faoliyat uchun muhim zamin yaratdi.

XX asr boshlarida Xitoyda yangi ta'lim tizimi va madaniy qarashlar rivojlandi. Xitoy ziyolilari zamonaviy musiqa ta'limining ahamiyatiga tobora ko'proq e'tibor bera

boshladilar.

Bir qator xitoylik musiqachilar Yaponiya va Yevropaga borib, musiqa bo'yicha ta'lim oldilar. Ular Xitoyga qaytgach, musiqa maktablari va musiqa jamoalarini tashkil etdilar hamda professional musiqa ta'limini rivojlantirdilar.

Ular kompozitsiya, vokal, fortepiano, garmoniya, musiqa shakli va orkestrlashtirish kabi sohalarni o'rgandilar.

Shu davrda G'arb operasi ham xitoylik musiqachilar tomonidan o'rganiladigan va tadqiq qilinadigan san'at turiga aylandi.

Xorijda ta'lim olgan xitoylik musiqachilar Yevropadagi professional opera teatrlari, simfonik orkestrlar va vokal ta'lim tizimlari bilan yaqindan tanishdilar. Ular o'z bilimlarini Xitoyga olib kelib, musiqa ta'limi va ijodiga tatbiq etdilar.

Shuning uchun XX asr boshlarini G'arb operasining Xitoyga kirib kelishidan uning Xitoy musiqa taraqqiyotiga faol ta'sir ko'rsatish bosqichiga o'tgan davr sifatida ko'rish mumkin.

Xitoy an'anaviy teatri uzoq tarixga ega bo'lib, qo'shiq, nutq, aktyorlik va sahna harakatlari asosida o'ziga xos san'at tizimini yaratgan. G'arb operasi Xitoyga kirib kelgach, xitoylik musiqachilar G'arb opera shakllarini Xitoy an'anaviy san'ati bilan qanday uyg'unlashtirish mumkinligi haqida izlana boshladilar.

G'arb operasi personajlar o'rtasidagi munosabatlar, dramatik qarama-qarshilik va musiqiy ifodaga katta e'tibor beradi. Xitoy an'anaviy teatri esa vokal ijro, aktyorlik, ramziy harakatlar va an'anaviy sahna usullariga tayanadi.

Shuning uchun xitoylik musiqachilar G'arb operasining dramaturgik tuzilishi, garmoniya va orkestrlashtirish usullarini o'rganish bilan birga, xitoy xalq qo'shiqlari, an'anaviy teatr kuylari va milliy musiqa materiallaridan ham foydalana boshladilar.

XX asrning birinchi yarmida xitoylik musiqachilar milliy xususiyatlarga ega bo'lgan opera shaklini yaratish yo'lida izlanish olib bordilar.

Bu davrda opera ijodi faqat Yevropa operasiga taqlid qilish bilan cheklanmay, Xitoy jamiyati, Xitoy xalqi va xitoyliklarning hayotini aks ettira boshladi.

Xitoy milliy operasining bir qator muhim xususiyatlari shakllandi.

Birinchidan, xitoy xalq qo'shiqlari va milliy musiqa muhim musiqiy manbaga aylandi.

Ikkinchidan, an'anaviy teatrning vokal va ijro usullaridan foydalanildi.

Uchinchidan, xitoy tili opera ijrosining asosiy tili sifatida rivojlandi.

To'rtinchidan, asarlarda Xitoy jamiyatining real hayoti va oddiy xalqning taqdiri aks ettirildi.

Beshinchidan, G'arb garmoniyasi, musiqa shakli va orkestrlashtirish texnikalari Xitoy milliy musiqa materiallari bilan birlashtirildi.

Shunday qilib, Xitoy milliy operasi G'arb san'at shakli va Xitoy an'anaviy madaniyatining uzoq davom etgan o'zaro ta'siri natijasida shakllandi.

“Oq sochli qiz” (“白毛女”, “Bai Mao Nyu”) Xitoy milliy operasi tarixidagi muhim asarlardan biridir. U XX asrning 40-yillarida yaratilgan bo‘lib, Xitoy jamiyati hayoti va xalq og‘zaki ijodi asosida yaratilgan.

Asarda opera shakli orqali inson taqdiri va ijtimoiy muammolar ifodalangan.

“Oq sochli qiz”ning muhim jihati shundaki, u Yevropa operasini to‘liq nusxalamadi. Aksincha, G‘arb operasining ayrim badiiy usullarini Xitoy xalq qo‘shiqlari va an‘anaviy teatr musiqasi bilan uyg‘unlashtirdi.

Asarning musiqiy tili, personajlar tasviri va sahna ijrosida Xitoy milliy madaniyatining o‘ziga xos xususiyatlari namoyon bo‘ladi.

Ushbu asarning muvaffaqiyati Xitoy milliy operasining keyingi rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatdi va Xitoy operasining milliy madaniyat hamda real hayot bilan bog‘liq holda rivojlanishi mumkinligini ko‘rsatdi.

Xitoydagi turli etnik guruhlar operasining rivojlanishini o‘rganishda Uyg‘ur operasi alohida e‘tiborga loyiq yo‘nalishlardan biridir.

Uyg‘ur xalqi boy va o‘ziga xos musiqa madaniyatiga ega. Uyg‘ur mumtoz musiqasi, maqom an‘analari, xalq qo‘shiqlari, raqs musiqasi va milliy cholg‘u an‘analari ushbu madaniyatning muhim qismlarini tashkil etadi.

Zamonaviy musiqa ta‘limi va opera san‘ati rivojlanishi bilan G‘arb operasi, Xitoy milliy operasi va Uyg‘ur an‘anaviy musiqasi o‘rtasida yangi aloqalar shakllana boshladi.

Shu sababli Uyg‘ur operasining rivojlanishini uchta asosiy yo‘nalishda tadqiq qilish mumkin:

Birinchidan, G‘arb opera san‘ati Xitoyga kirib kelgach, uning Shinjon hududidagi zamonaviy musiqa rivojiga ta‘sirini o‘rganish.

Ikkinchidan, Xitoy milliy operasining rivojlanishi Shinjon hududidagi opera ijodiga qanday ta‘sir ko‘rsatganini aniqlash.

Uchinchidan, Uyg‘ur an‘anaviy musiqasi, maqom va xalq qo‘shiqlarining zamonaviy operaga qanday kirib kelgani va qanday qilib milliy xususiyatlarga ega sahna san‘atiga aylanganini tadqiq qilish.

Bu yo‘nalish nafaqat Uyg‘ur operasining rivojlanishini, balki turli xalqlarning musiqa madaniyatlari o‘rtasidagi almashinuv va uyg‘unlashuv jarayonlarini ham chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, G‘arb operasining Xitoyga kirib kelishi uzoq va murakkab tarixiy jarayon bo‘lgan. Ming va Qing sulolalari davrida G‘arb musiqa bilimlarining Xitoyga kirib kelishidan boshlab, Qianlong davrida Yevropa operasining Qing saroyida ijro etilishi, XIX asrda G‘arb musiqasining maktablar va shahar madaniyati orqali tarqalishi hamda XX asrda xitoylik musiqachilarning xorijda ta‘lim olishi va professional musiqa ta‘limining rivojlanishigacha bo‘lgan jarayon Xitoyning zamonaviy opera san‘ati shakllanishiga zamin yaratdi.

XVIII asrning 70-yillarida "La Cecchina" operasining Qing saroyida ijro etilishi G'arb operasining Xitoydagi dastlabki tarixiy namunalaridan biridir. Biroq zamonaviy Xitoy operasining shakllanishi bu voqeaning bevosita davomi emas, balki keyingi madaniy almashinuv, musiqa ta'limi va ijodiy tajribalar natijasida yuzaga kelgan uzoq jarayon hisoblanadi.

XX asrdan boshlab xitoylik musiqachilar G'arb opera texnikalarini o'rganish bilan birga, Xitoy xalq qo'shiqlari, an'anaviy teatr va milliy musiqani opera ijodiga olib kirdilar. Natijada Xitoy milliy operasi shakllandi.

"Oq sochli qiz" kabi asarlar ushbu jarayonning muhim natijalaridan biri bo'lib, Xitoy milliy operasining keyingi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Shunday qilib, Xitoy operasining rivojlanishini G'arb san'atini qabul qilish, o'rganish, G'arb va Xitoy musiqa an'alarini uyg'unlashtirish hamda milliy ijodiy shakl yaratish jarayoni sifatida tavsiflash mumkin.

G'arb operasi Xitoyga yangi san'at shakli va ijodiy texnikalarni olib kirgan bo'lsa, Xitoyning an'anaviy musiqa madaniyati ushbu san'at turiga yangi milliy mazmun va o'ziga xos badiiy xususiyat berdi.

Kengroq nuqtayi nazardan qaraganda, mazkur tarix turli madaniyatlar o'rtasidagi san'at almashinuvi bir tomonlama ta'sir emasligini ko'rsatadi. Turli madaniyatlar o'zaro aloqa, o'rganish, tanlash, moslashtirish va ijodiy qayta ishlash jarayonida yangi san'at shakllarini yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, G'arb operasining Xitoyga kirib kelishi tarixini o'rganish Xitoy operasining rivojlanishini, shuningdek, Uyg'ur va o'zbek operalarining shakllanishi hamda rivojlanishini qiyosiy o'rganish uchun ham muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mackerras, Colin. Chinese Theater: From Its Origins to the Present Day. - Xitoy teatr san'ati va uning tarixiy rivojlanishini o'rganish uchun.
2. Goldstein, Joshua. Drama Kings: Players and Publics in the Re-creation of Peking Opera, 1870-1937. University of California Press, 2007. - Xitoy an'anaviy teatrining rivojlanishi va modernizatsiyasi haqida.
3. Opera, Society, and Politics in Modern China. - XX asr Xitoy teatr islohotlari, opera va ijtimoiy-siyosiy muhit o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish uchun.
4. The Integration of Traditional Opera and Folk Songs in Chinese National Opera: A Case Study of The White-Haired Girl. - "Oq sochli qiz" operasida xalq qo'shiqlari va an'anaviy teatr elementlarining qo'llanilishi haqida.
5. Chinese Opera Art of the Sino-Japanese War Period: Genre through the Lens of Westernization. - Xitoy operasining G'arb opera an'analari bilan aloqasi va urush davridagi rivojlanishi haqida.

6. The Development of Chinese Opera in the 20th Century: Take “The White-Haired Girl” and “The Red Guards of Honghu” as Examples. - XX asr Xitoy operasining rivojlanish bosqichlarini o‘rganish uchun.

7. A Study on National Art of Chinese Opera “The White-Haired Girl”. - Xitoy yangi operasi va “Oq sochli qiz” asarining milliy badiiy xususiyatlari haqida. Hanyang University, 2015.